

Επιλογές μιας κοινωνικής ομάδας

▼ Ο αυτοκράτορας Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός προεδρεύει στη σύνοδο του 1351, που επικύρωσε τις τοποθετήσεις του Γρηγορίου Παλαμά σχετικά με την ορθοδοξία της ηουχαστικής κίνησης. Μικρογραφία χειρογράφου 14ου αι. (Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη).

Του ΠΑΡΙ ΓΟΥΝΑΡΪΔΗ

Ερευνητή ΙΒΕ/ΕΙΕ

ΣΕ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΑ από χειρόγραφο (Paris. Gr. 1242 φ. 5) ο αυτοκράτορας Ιωάννης Στ΄ Καντακουζηνός προεδρεύει στη σύνοδο του 1351, που επικύρωσε τις τοποθετήσεις του Γρηγορίου Παλαμά σχετικά με την ορθοδοξία της ηουχαστικής κίνησης. Ο αυτοκράτορας, όπως γινόταν σχεδόν πάντα, είχε ενεργή παρουσία στη σύνοδο και ήταν αυτός που καθόρισε τον προσανατολισμό των αποφάσεων της υπέρ των θέσεων του Γρηγορίου Παλαμά. Για μια ακόμη φορά, έστω και έμμεσα, τέθηκε το ζήτημα της ελληνικής φιλοσοφικής παράδοσης μέσα στη χριστιανική κοινωνία. Στη σύνοδο μετείχαν ιεράρχες, εκκλησιαστικοί άρχοντες, ιερείς και μοναχοί, καθώς και τα μέλη της συγκλήτου. Οι κοινωνικές αυτές ομάδες αποτελούσαν τη γραφειοκρατία, την ιδεολογικά κυρίαρχη τάξη του Βυζαντίου. Τα μέλη της τάξης αυτής, που μπορούσαν να αναλάβουν διαδοχικά πολιτικά αξιώματα και εκκλησιαστικούς τίτλους, θεωρούσαν ότι είναι οι μόνοι αρμόδιοι, έχοντας τη γνώση και τις ικανότητες, για να διοικήσουν, υπό την εποπτεία του αυτοκράτορα και την πνευματική καθοδήγηση του πατριάρχη, την πολιτεία και την εκκλησία.

Η περίπτωση Κυδώνη

Ανάμεσα σε αυτούς που έλαβαν μέρος στη σύνοδο ίσως να ήταν και ο Δημήτριος Κυδώνης (;1324-1397/1398), ένας ανώτερος κρατικός λειτουργός, την εποχή αυτή ήταν μεσάζων (κάτι σαν πρωθυπουργός) του αυτοκράτορα Ιωάννη Στ΄, αν και ήταν αντίθετος στον παλαμισμό. Ο Κυδώνης ήταν ένας τυπικός εκπρόσωπος της γραφειοκρατικής τάξης, ο οποίος προκειμένου να ασκήσει καλύτερα τα καθήκοντά του έμαθε λατινικά. Η γνώση της λατινικής τον οδήγησε σε συγκριτισμό με τους Δυτικούς, μετέφρασε από τα λατινικά θρησκευτικούς διανοητές και υιοθέτησε φιλολατινική θρησκευτική τοποθέτηση. Ο Κυδώνης, «απολογούμενος» για την τοποθέτησή του, ξεπερνά το τυπικό δίλημμα που έθετε η γνώση της «θύραθεν», δηλαδή των αρχαίων Ελλήνων, παδείας σε μια χριστιανική κοινωνία και καλούσε τα μέλη της τάξης του να επιλέξουν ένα άλλο πολιτικό-πολιτειακό καθεστώς. Ο Κυδώνης παρουσιάζει τη γραφειοκρατική τάξη να υποφέρει από την ιδεολογική

αυτάρκειά της, η οποία της επέβαλε έναν κομφορμισμό στις βασικές πολιτικές επιλογές, δηλαδή και σχετικά με την πολιτειακή συγκρότηση της κοινωνίας και τη λήψη των ουσιαστικών αποφάσεων.

Αυτάρκεια και ουτοπία

Στο θρησκευτικό επίπεδο, οι επιλογές των Βυζαντινών είχαν και αυτές τον ίδιο χαρακτήρα της ιδεολογικής αυτάρκειας: το κύρος των αποφάσεων των συνόδων ήταν επισφραγισμένο από τον αυτοκράτορα και τους τέσσε-

ρις πατριάρχες (τον Κωνσταντινουπόλεως και τους υπόλοιπους τρεις πατριάρχες της Ανατολής που έδρευαν στην Πόλη). Έτσι, η διαφωνία σήμαινε ανοιχτή ανταρσία κατά του Θεού και της Αλήθειας. Ο Κυδώνης έκανε κριτική στο βυζαντινό καθεστώς και αντιπάρθεσε την ουτοπία της ρωμαϊκής εκκλησίας. Η ρωμαϊκή παπική εξουσία ήταν μια πολιτεία που σύμφωνα με τα λεγόμενά του κυριαρχούσε ο θεός, η εκκλησία και ο νόμος. Το θεοκρατικό αυτό καθεστώς, που το παρουσίαζε ως ευημερούν και υπέρτερο και πληθυσμιακά, ήταν ανώτερο από τη βυζαντινή

πολιτεία που είχε καταστεί έρμαιο των Τούρκων. Εξάλλου, ο Κυδώνης τόνιζε ότι στη βυζαντινή πολιτεία, ο επικεφαλής της εκκλησίας, ο πατριάρχης, ήταν αναγκασμένος να φέρεται σαν δούλος στον αυτοκράτορα, σε αντίθεση με το θεοκρατικό παπικό καθεστώς, όπου η μόνη δέσμευση ήταν το έκκλητο. Τα μέλη της γραφειοκρατίας δεν υιοθέτησαν ποτέ τις ιδεολογικές επιλογές της υποταγής στην εκκλησία της Ρώμης, αλλά ήταν πλέον σε θέση να διακρίνουν μια εναλλακτική πολιτεία, όπου ο αυτοκράτορας δεν ήταν απαραίτητος. ❧

